

MICAE MEDIAEVALES

VII.

*Fiatal történészek dolgozatai a középkori
Magyarországról és Európáról*

SZERKESZTETTE
*Farkas Csaba, Ribi András,
Veres Kristóf György*

ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola
Budapest
2018

ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola
Tanulmányok – Konferenciák
12. kötet

A tanulmányokat lektorálták: Dreska Gábor, Érszegi Géza, Stephan Heilen,
Hunyadi Zsolt, Körmendi Tamás, Novák Veronika, Péterfi Bence, Tóth Sándor László,
Veszprémy László, Zsoldos Attila

Sorozatszerkesztő
Draskóczy István, Körmendi Tamás, Nagy Balázs

A kiadványt tervezte
Kiss Béla

A kötet megjelenésére a Rectori Kulturális Támogatás, az ELTE-BTK Hallgatói
Önkormányzat Tudományszervezési és Kutatási Pályázat és a Magyar Lajos Alapítvány
támogatásával került sor.

A tanulmányok szerzői © Csermelyi József, Farkas Csaba, Katona Csete, Júlia
Kotrusová, Kozák-Kigyóssy Szabolcs László, Lados Tamás, Novák Ádám,
Pozsár Dániel, Somogyi Szilvia, Szanka Brigitta, Veszprémy Márton

A kötet szerkesztői © Farkas Csaba, Ribi András, Veres Kristóf György

ISBN 978-963-284-973-7
ISSN 2062-2198

Nyomta és kötötte a Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Orgován Katalin

Tartalomjegyzék

DRASKÓCZY ISTVÁN – KÖRMENDI TAMÁS – NAGY BALÁZS

Előszó 9

Rövidítésjegyzék..... 11

CSERMELYI JÓZSEF

Határon innen, mégis azon túl. Zaloguradalmak Nyugat-Magyarországon – terminológiai kérdések és válaszok 13

FARKAS CSABA

„In nostra curia educatus”. Királyok udvarában: Osl nembeli Herbord pályafutása 31

KATONA CSETE

Viking és nomád kísérettagok a 9–11. századi kelet-európai udvarokban..... 49

JÚLIA KOTRUSOVÁ

Adalékok a jászói Keresztelő Szent János premontrei monostor középkori történelméhez 65

KOZÁK-KÍGYÓSSY SZABOLCS LÁSZLÓ

Céhek és városvédelem. Számszeríjak és kézi íjak a késő középkori Nagyszebenben 81

LADOS TAMÁS

Megjegyzések az esztergomi érsekek primási joghatóságának korai történetéhez..... 103

NOVÁK ÁDÁM

Az 1440. januári királyválasztó országgyűlés oklevelének megerősítői 121

POZSÁR DÁNIEL

Boulogne-i Guynemer, egy vakmerő kalóz az első keresztes hadjárat epizód szerepében..... 139

TARTALOMJEGYZÉK

SOMOGYI SZILVIA

A brassói dékánság Kézikönyvének egyik kánonjogi jegyzete.

Adalékok az egyházi bíráskodás illetékességi körének történetéhez 149

SZANKA BRIGITTA

Késő középkori uralkodói reprezentáció és ceremóniák a német történetírásban 167

VESZPRÉMY MÁRTON

The Transmission of Astrological Geography 181

Köszönetnyilvánítás 209

A szerzőkről 211

Table of contents

ISTVÁN DRASKÓCZY – TAMÁS KÖRMENDI – BALÁZS NAGY

Foreword..... 9

List of Abbreviations 11

JÓZSEF CSERMELYI

*On this Side of the Border and Beyond. Pledge-domains in Western Hungary –
Questions and Answers on Terminology*..... 13

CSABA FARKAS

„In nostra curia educatus”. In the Kings’ Court: the Career of Herbord Osl..... 31

CSETE KATONA

Viking and Turkic Retainers in Courts along the Austrvegr during 9th–11th centuries 49

JÚLIA KOTRUSOVÁ

*Brief History of the Premonstratensian Monastery of St. John the Baptist
in Jasov during the Middle Ages*..... 65

SZABOLCS LÁSZLÓ KOZÁK-KÍGYÓSSY

*Guild in Self-Defense of a Town. Crossbows and Bows
in the Late Medieval Sibiu (Nagyszeben/Hermannstadt/Cibium)* 81

TAMÁS LADOS

*The Origins of the Primatial Authority of the Archbishops of Esztergom
in Hungary (11th–14th centuries)* 103

ÁDÁM NOVÁK

Seals of the Poly-Sigillic Diploma from the Diet of January 1440 121

DÁNIEL POZSÁR

*Guynemer of Boulogne – A Daring Pirate
as a Minor Character of the First Crusade*..... 139

TABLE OF CONTENTS

SZILVIA SOMOGYI

A Canonical Text in the Medieval Handbook of the Deanery of Brasov.

Additions to the History of the Ecclesiastical Jurisdiction 149

BRIGITTA SZANKA

Late Medieval Royal Representation and Ceremonies in the German Historiography167

MÁRTON VESZPRÉMY

The Transmission of Astrological Geography..... 181

Acknowledgements..... 209

Notes on Contributors 213

Előszó

HA EGY KÖNYVSOROZATNAK immár a hetedik kötete jelenik meg, akkor joggal remélhetjük, hogy a sorozat folytatása is biztosított. A *Micae Mediaevales* első kötete 2011-ben látott napvilágot, és azóta minden évben új köteteket adhattunk közre. Ehhez a szükséges anyagi támogatás mellett legfőképpen arra volt szükség, hogy a doktoranduszok az évről évre megrendezett doktori konferenciákon publikálásra méltó tanulmányokkal jelentkezzenek. A sorozat szellemi és szakmai hátterét az ELTE Történelemtudományi Doktori Iskolájának három programja, a Középkori Magyar Történeti, a Történelem Segédtudományai és a Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történeti Program jelenti. A kezdetektől szándékunk volt, hogy a fenti programok mellett más doktori iskolák hallgatói és más egyetemek doktoranduszai számára is lehetőséget biztosítsunk eredményeik bemutatására. A sorozat eddig megjelent köteteit végiglapozva örömmel láthatjuk, hogy olyan új, jól felkészült középkorkutató generáció képviselői jelentek meg az elmúlt években, akiknek az első szakmai publikációi ebben a kiadványsorozatban láttak napvilágot. Akkori tanulmányuk megjelenése óta a hajdani szerzők közül jó néhányan sikeresen védtek meg doktori értekezésüket, és jelenleg már egyetemi oktatóként vagy kutatóintézetek, kutatási programok munkatársaiként dolgoznak, rendszeresen adnak elő hazai és külföldi konferenciákon. Közülük többen tudományos elismeréseket, szakmai kitüntetéseket is kaptak az elmúlt időszakban.

A jelen kötet a 2017. május 18-19-én tartott doktori konferencián elhangzott előadásokon alapul. A két nap alatt összesen huszonegy doktorandusz kapott lehetőséget arra, hogy bemutassa munkáját. 2017-ben az ELTE doktoranduszai mellett a *Debreceni Egyetem*, a Pécsi Tudományegyetem, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, a *Szegedi Tudományegyetem* és a Nagyszombati Egyetem doktori képzéseinek hallgatói szerepeltek előadásokkal a konferencián. A két plenáris előadást a hazai középkorkutatás elismert képviselői tartották. A nyitó előadásra Bálint Csanád akadémikust (*Régiók és kultúrák a kora középkori Kárpát-medencében*), míg a záróelőadás (*Hol írta Gellért a Deliberatiót?*) megtartására Déri Balázs egyetemi tanárt kérték fel a szervezők. Az előadások és a könyvbemutatók mellett 2017-ben két kutatócsoport mutatta be munkáját: egyrészt a Pécsi Tudományegyetem oktatója, Kiss Gergely által vezetett *DeLegatOnline*, másrészt pedig az ELTE BTK Vallástudományi Központ keretében működő, Földváry Miklós által vezetett Liturgiátörténeti Kutatócsoport.

A konferencia megszervezését és lebonyolítását négy doktorandusz, Farkas Csaba, Ribi András, Veres Kristóf, Veszprémy Márton végezte, a jelen kötetet pedig Farkas Csaba, Ribi András és Veres Kristóf szerkesztette. Gondos munkájukért elismerés és

köszönet illeti őket. Hálával tartozunk a tanulmányok lektorainak is alapos és lelkiismeretes munkájukért. A kötet megjelenését az ELTE Hallgatói Önkormányzata, az ELTE Bölcsészettudományi Kar Hallgatói Önkormányzata és a Trefort-kert Alapítvány tette lehetővé, akiknek köszönettel tartozunk a támogatásáért.

A jelen kötet tanulmányai a sorozat hagyományainak megfelelően igen sokrétűek. Magyar és egyetemes történelem egyaránt szerepel a feldolgozott témák között, amelyek időbeli spektruma a 9. századtól a késő középkorig terjed. Bízunk benne, hogy a most közreadott kötet szerzői közül is többekről elmondható lesz néhány éven belül, hogy a középkorkutatás elismert és állandó intézményi háttérrel rendelkező tagjai közé tartoznak. Ezzel a szándékkal ajánljuk a kötetet az érdeklődő olvasók figyelmébe.

Budapest, 2018. március

Draskóczy István, Körmendi Tamás, Nagy Balázs

Rövidítésjegyzék

ÁKÍF	Kristó Gyula (szerk.): <i>Az államalapítás korának írott forrásai</i> . Szeged, 1999.
ÁMTF	Györffy György: <i>Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza</i> . I–IV. Budapest, 1963–1998.
ÁÚO	Wenzel Gusztáv (szerk.): <i>Árpádkori új okmánytár I–XII</i> . Pest–Budapest, 1860–1874.
CD	Fejér Georgii (ed.): <i>Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I–XI</i> . Buda, 1829–1844.
CDCr	Tadeus Smičiklas (ed.): <i>Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae</i> . I–XVII. Zagrab, 1904–1984.
CDES	Richard Marsina (ed.): <i>Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae</i> . I–II. Bratislava, 1971–1987.
DF	MNL OL, U szekció, Diplomatikai Fényképgyűjtemény
DL	MNL OL, Q szekció, Diplomatikai Levéltár
Engel: Arch	Engel Pál: <i>Magyarország világi archontológiája 1301–1457</i> . I–II. Budapest, 1996.
Engel: Gen	Engel Pál: <i>Középkori magyar genealógia</i> . Budapest, 2001. CD-ROM.
ETE	Bunyitay Vince – Rapaics Rajmund – Karácsonyi János – Kollányi Ferenc – Lukcsics József (szerk.): <i>Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából I–V</i> . Budapest, 1902–1912.
HKÍF	Kristó Gyula (szerk.): <i>A honfoglalás korának írott forrásai</i> . Szeged, 1995.
HO	Arnold – Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dező (szerk.): <i>Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius</i> . I–VIII. Győr–Budapest, 1865–1891.

- ÍF Makk Ferenc – Thoroczkay Gábor (szerk.): *Írott források az 1050–1116 közötti magyar történelemről*. Szeged, 2006.
- KMTL Kristó Gyula (főszerk.): *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Budapest, 1994.
- MES Knauz Ferdinandus – Dedek Crescens Ludovicus (ed.): *Monumenta ecclesiae Strigoniensis I–III*. Esztergom, 1874–1924.
- MNL-OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
- RA Szentpétery Imre – Borsa Iván (szerk.): *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke I–II*. Budapest, 1923–1987.
- SRH Szentpétery Emericus (ed.): *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I–II*. Az Utószót és a Bibliográfiát összeállította, valamint a Függelékben közölt írásokat az I. kiadás anyagához illesztette Szovák Kornél és Veszprémy László. Budapest, 1999.
- UdB Hans Wagner – Irmtraut Lindeck-Pozza (ed.): *Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg I–V*. Graz, 1955–1999.
- UGDS Gustav Gündisch et al. (ed.): *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, I–VII*. Hermannstadt–Köln–Bukarest, 1892–1991.
- Theiner Augustino Theiner (ed.): *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia I–II*. Róma, 1859–1860.
- Zichy Nagy Imre – Nagy Iván – Véghely Dezső – Barabás Samu – Krammerer Ernő – Döry Ferenc – Lukcsics Pál (szerk.): *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeo. I–XII*. Pest–Budapest, 1871–1931.
- ZsO Mályusz Elemér – Borsa Iván – C. Tóth Norbert – Lakatos Bálint – Neumann Tibor (szerk.): *Zsigmondkori oklevéltár. I–XIII*. Budapest, 1951–2017.
- Zsoldos: Arch Zsoldos Attila: *Magyarország világi archontológiája 1000–1301*. Budapest, 2011.

SOMOGYI SZILVIA

A brassói dékánság Kézikönyvének egyik kánonjogi jegyzete

ADALÉKOK AZ EGYHÁZI BÍRÁSKODÁS ILLETÉKESSÉGI
KÖRÉNEK TÖRTÉNETÉHEZ*

Bevezetés

ERDÉLYBEN A FŐKÉNT szászok által lakott területeken létrejött, több szempontból különleges egyházigazgatási egységek – a szebeni és brassói dékánság – az erdélyi püspökség testébe ékelődtek, ám középkori történetük jelentős részében nem az erdélyi püspök, hanem közvetlenül az esztergomi érsek joghatósága alatt álltak.¹ A brassói dékánság történetével kapcsolatban az utókorra maradt egy 15. századi papírkódex, amelyet ma a brassói Honterus Levéltár őriz.² A brassói dékánság Kézikönyve, amely 199 részben és nem teljesen következetesen számozott, nem végig teleírt levélből áll, vegyes tartalmú kötet. Középkori okleveleinek egy részét közzétették az *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* című sorozat vonatkozó köteteiben.³ A kézikönyv legnagyobb jelentőségű és forrásértékű részlete nem került el a történettudomány figyelmét. A kódexbe másolt Zsigmond-kori szinodális könyv egy változatát Solymosi László felhasználta a veszprémi zsinati határozatok szövegének kiadása során, a zsinati szöveg függelékeként fennmaradt ünneplistára pedig egy külön tanulmányban hívta fel a figyelmet:

* A szerző az MTA-ELTE-PPKE Ókortudományi Kutatócsoportjának tudományos segédmunkatársa. Köszönet illeti Dreska Gábort, hogy értékes megjegyzéseivel külső lektorként hozzájárult a tanulmány megszületéséhez.

¹ A kérdésről részletesen ld. Ortway Tivadar: *Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején a pápai tizedjegyzékek alapján feltüntetve*. I. Budapest, 1891. 57–63., Koszta László: *Egyházi közigazgatás a 14. sz. végén*. (Térképmelléklet). In: KMTL 184. és 185. között. Újabban: Kiss Gergely: *Királyi egyházak a középkori Magyarországon*. Pécs, 2013. 130–142., Uő: *Az esztergomi érsek néhány kiváltságlevele*. In: Bárány Attila – Dreska Gábor – Szovák Kornél (szerk.): *Arcana tabularii. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére*. I. Budapest–Debrecen, 2014. 257–259., Thoroczkay Gábor: *A szebeni prépostság történetének főbb kérdései a XIV. század közepéig*. *Fons*, 19 (2012) 37–55.

² DF 286 635.

³ Jelen helyen a teljesség igénye nélkül: UGDS V. 151–155., 218–222., 311–312., 323–324., 340–341., 356., 167–169., 408–409.

innen ismert, hogy a Kézikönyvet 1452-ben kezdte el vezetni az akkori brassói dékán, György.⁴ A kódex középkori kánonjogi jegyzetei azonban eddig ismeretlenek voltak, vagy legalábbis kiadatlanok maradtak. Ennek nyilvánvalóan az volt az oka, hogy a hagyományos oklevélkiadások kereteit szétfeszítették volna. Jelen írás e kánonjogi jegyzetek közül az általam legjelentősebbnek tartott szöveget kísérel meg röviden bemutatni. Tanulmányomban arra keresem a választ, hogy milyen típusú szövegről lehet szó, illetve, hogy ki, mikor és miért írhatta a kódexbe.

A kánonjogi jegyzet

A tanulmány függelékeként közölt szöveg a kódex első lapjain helyezkedik el. Címét (*De constitutionibus*) vörös tintával jegyezték fel. Ezt egy *preambulum*, egy elvi bevezető kíséri, amelyet egy pár soros szó szerinti idézet követ egy, a *Liber sextusban* szereplő kánonból, amely az egyházi bírók eljárásaiban tőlük megkövetelt magatartást szabályozza. Ezután még egy címfelirat következik (*Secuntur cause ecclesiastice libertatis ad forum ecclesie seu ad iurisdictionem ecclesiasticam spectantes et hoc de iure communi*). E címet pedig egy 1-től 27-ig beszámozott lista követi, amely 27 ügýtípust vagy jogelvet foglal magában. Az egyes ügýtípusokat vagy elveket minden esetben egy hosszabb-rövidebb glossza kíséri, amely megjelöli, hogy a jogelv melyik kánonjogi gyűjteményből származik, néhol utalva a jogi szöveg *titulusának* vagy *capitulumának* címére, esetenként a *capitulum incipitjére*, valamint ezek mellett tartalmaz(hat) az adott kánon szövegéből egy pár szavas közvetlen idézetet is. A glosszák néhol nehezen olvashatók, erősen rövidítettek, sőt előfordulnak olyan helyek is, ahol a kánon nem azonosítható, az azonosítás nem egyértelmű, vagy nem dönthető el bizonyosan, hogy mire utal a számozás. A jogelvek a legismertebb és legelterjedtebb korabeli kánonjoggyűjteményekből, a *Decretum Gratianiból*, a *Liber Extrából* és a *Liber Sextusból*, valamint a *Liber Extra Glossa Ordinariájából* származnak, valamint akad utalás *Iustinianus Novellae* című római jogi gyűjteményére is.⁵ Erre az egész szerkesztésmódra utalhat a *De constitutionibus* cím is: egy, az írott törvényből, az írott kánonokból merített listával állunk szemben.⁶ Röviden összefoglalva: ez egy kánonjogi szövegalapú lista, amely az egyházi bíróságok illetékességébe tartozó ügýtípusokat írja le tételszerűen.

A szöveg által idézett középkori kánonjoggyűjtemények közül a legkésőbbit, a *Liber Sextust* VIII. Bonifác pápa 1298. március 3-án hirdette ki, egyszersmind megküldte a leg-

⁴ Solymosi László: *A veszprémi egyház 1515. évi zsinati határozatai*. Budapest, 1997., Uő: *Az esztergomi egyházmegye legrégibb ünneplajstroma* (Szent Adalbert, Szórád-András és Benedek tisztelete az erdélyi szászoknál). In: Tusor Péter (szerk.): *R. Várkonyi Ágnes emlékkönyv születésének 70. évfordulójára*. Budapest, 1998. 88–95.; György dékán személyére ld. még 12. lábjegyzet.

⁵ *Decretum Gratiani*: ld. Erdő Péter: *Az egyházjog forrásai. Történeti bevezetés*. Budapest, 1998. 165–178., *Liber Extra*: Uo., 188–194., *Liber Sextus*: Uo., 197–200.

⁶ A *constitutio* szó jelentésére ld. Iván Boronkai (ed.): *Lexicon Latinitatis medii aevi Hungariae*. Vol. II. *A magyarországi középkori latinság szótára*. II. Budapest, 1991. 344.

jelentősebb egyetemeknek.⁷ Így a lista összeszerkesztésének *post quem*-je 1298. A szöveg megformálásának és szövegezésének módja, ha a bevezetőként a *Liber Sextus*-ból idézett kánont nem vesszük figyelembe, a 13. század második felének dekretalisztikájára utal. A lista a jogelveket lényegében minden ponton a *Liber Extra De foro competentis* részéhez íródott kommentárokból és glosszákból meríti, mégpedig főként Hostiensis *Lectura sive apparatus* és *Summa Aurea*, valamint IV. Ince pápa *Apparatus* című műveiből.⁸ Bár a szöveg szinte teljes egészében a fent említett művek és glosszák kompilációja, abban a tekintetben egyedi, hogy a jogelvek így együtt, ilyen sorrendben, rendszerben és megformálásban a forrásokban nem szerepelnek.⁹

A jegyzet eredete

A lista összeállításának módja, annak ismeretében, hogy a középkori egyetem jogi fakultásainak tananyaga éppen az említett kánonjogi gyűjteményeken (*Liber Extra*, *Liber Sextus* és glosszáik) és a római jog bizonyos művein (*Iustinianus: Digesta, Novellae*) alapult,¹⁰ elsősorban egyetemi környezetben való keletkezésre vagy másolásra utal. A brassói Kézikönyv írását elkezdő György dékán *baccalaureus* és jogi *licenciatus* volt.¹¹ Az utóbbi években az egyetemjáró diákok egyetemjárási szokásait ismertető művek tanulsága alapján az lenne a leglogikusabb, ha György dékánt a bécsi vagy a krakkói egyetem hallgatói között keressük.¹²

⁷ Erdő P.: *Az egyházjog*, 198.

⁸ A szövegegyezés mértékére és a szövegpárhuzamokra ld. a Függelék szövegét és lábjegyzeteit. A római jogi szövegekre való utalás is szinte teljesen bizonyosan a kánonjogi glosszákból került a szövegbe.

⁹ Nem bukkantam nyomára eddig olyan forrásnak, ahol ilyen bevezetővel, ilyen címmel és ilyen sorrendben álltak volna az egyházi bírósághoz tartozó ügyek egy lista részeként. Ennek a kérdésnek a végleges eldöntése, hogy a lista a kompiláció módját tekintve mennyire egyedi, és ha egy nagyobb mű szövegéből való másolás eredménye, melyik az a mű, még a jövő feladata.

¹⁰ Coing, Helmut (ed.): *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte. Erster Band. Mittelalter (1100–1500). Die gelehten Rechte und die Gesetzgebung. Veröffentlichung des Max-Planck-Instituts für europäische Rechtsgeschichte*. München, 1973. 70.

¹¹ A kódex bejegyzése szerint: „Liber...inchoatus per dominum Georgium decretorum licentiatum artiumque baccalaureum tunc tempore districtus Brasschowiensis decanum.” DF 286 635. (5. fénykép). Az adatot részletesen idézi és elemzi: Solymosi L.: Ünneplajstrom, 91. 23. jegyzet.

¹² Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*. Bukarest, 1979. Újabban: Borbála Kelényi: *Hungarian Academia Peregrinatio in the Middle Ages (1100–1525)*. In: *Historia et Monumenta Universitatis Jagellonicae*. (Megjelenés alatt.)

Bár a krakkói diákok között számos brassói megfordult a 15. században, a kérdéses Györgynek itt nem bukkantam nyomára: Haraszi Szabó Péter – Kelényi Borbála – Szögi László (szerk.): *Magyarországi diákok a prágai és krakkói egyetemeken 1348–1525*. II. Budapest, 2017. 476. Számba jöhetett volna Szász György, akiről tudható, hogy 1439-ben megfordult Bolognában, 1448-ban pedig Padovában. Szász György olaszországi tanulmányaira ld.: Andrea Fara: *I Sassoni di Transilvania nelle Università d'Europa tra XIV e XVI secolo*. *Annuario dell'Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia*, 8 (2006)

A bécsi egyetem 1452-es évéhez bejegyzett hallgatók között található is egy György, aki nem minden kétely nélkül bizonyíthatóan gyanúba fogható azzal, hogy azonos a brassói kézikönyv elején később említett személlyel.¹³ A kódex egy másik rövid, nem kánonjogi jellegű jegyzete pedig tovább erősíti a gyanút, hogy a kódexbe írók és másolók közép-európai egyetemi környezettel érintkezettek, mégpedig az 1440-es években.¹⁴ A fent elmondottak alapján, ugyan szintén nem minden kétséget kizáróan, de az alábbi kép rajzolható fel. A kódex több szövegével lejegyzőjük egyetemi környezetben ismerkedhetett meg, és ott jegyezhetette le először őket. Mivel a brassói papok közül ismerünk olyat, aki ez idő tájt a bécsi egyetemen tanult, így feltételezhető, hogy onnan származnak a szövegek, amelyek később másolat formájában 1452 táján bekerültek a brassói dékán-ság szóban forgó Kézikönyvébe.

A jegyzet tárgya

A lista tárgyának vizsgálata előtt tanulságos röviden érinteni a szakirodalom nézeteit a középkori magyarországi egyházi bíraskodás illetékességi körét illetően. Mivel a témáról a közelmúltban több összefoglalás, és korábban is számos tanulmány született, ezért csak a lényegi elemeket emelem ki.¹⁵ Az egyházi bíróság elé tartozó ügyeket több módon

126. Ám ez a Szász György 1452-ben szászsebesi plébános volt, nem pedig brassói dékán, *doctor decretorum*, nem pedig *licentiatius*, így kizárható: UGDS V. 363.

¹³ Tüskés Anna: *Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365 és 1526 között*. Budapest, 2008. 189. Az 1452. évnél említi Georgius Rungen de Stolczenberg nevét, ennél az adatnál felmerül némi bizonytalanság, hogy szóba jöhet-e jelöltként, mert bár Szelindek a Szászföldön van, és innen származó tanuló lehetett volna éppen szász pap és későbbi brassói dékán, a György név viszonylag gyakori. A bécsi egyetem jogi fakultásának matrikuláiban szintén az 1452-es évnél felbukkanó „(intitulatus) Georgius Chun de Corona baccalaurius in artibus” már nagyobb valószínűséggel lehetne akár a későbbi György brassói dékán. Az adatra ld.: Tonk S.: *Erdélyiek*, 264.

Thomas Maisel – Johannes Seidl (ed.): *Die Matrikel der Wiener Rechtswissenschaftlichen Fakultät. Matricula Facultatis Juristarum Studii Viennensis*. II. 1442–1557. Bécs–Köln–Weimar, 2016. 16.

¹⁴ A kötetáblára jegyzett 'verseik' a következő (DF 286 635: 3. fénykép).

„Machameth profanus decepit in fide paganos,
Thalmoth Judeos, Wickleff Anglicos, Husque Bohemos,
Caveat Slesi[ca? ne] Yersico faciat ita.”

A szövegben szereplő Yersico a huszita Podjebrád György forrásokban felbukkanó neve, az utolsó sorban szereplő utalás pedig az 1440-es évek végének eseménytörténetéhez köthető, azaz a versikét éppen abban a tájban jegyezhették le valahol egy közép-európai – talán éppen egyetemi – környezetben, amikor György dékán egyetemi tanulmányának éveit tehetők. A huszitizmus és huszitaellenesség valamint az egyetemek kapcsolatára ld.: Haraszti Szabó Péter: *Az egyetemek szerepe a huszitaellenességében*. *A huszitizmusra reflektáló írások a 14–15. századi Magyarországon*. (Megjelenés alatt.) Uő: A prágai egyetem és a magyarországi huszitizmus – A professzorok szerepe. In: Kovács Eszter – Mészáros Andor (szerk.): *Husz János és a huszitizmus hatása a magyarországi művelődésben*. Esztergom–Budapest, 2017. 31–47.

¹⁵ A teljesség igénye nélkül: Bónis György: *Az egyházi bíraskodás fejlődése a Mohács előtti Magyarországon*. In: Balogh Elemér (szerk.): *Szentszéki regeszták. Iratok az egyházi bíraskodás*

szokás csoportosítani. Egyrészt (és mindenekelőtt) az ügyek körét a mindenkori egyetemes kánonjog határozza meg,¹⁶ másrészt ezek körét az ország (világi) törvényi szabályozása alapján is szokás vizsgálni.¹⁷ Az ügyeket típusuk szerint alanyi (*ratione personae*), tárgyi (*ratione rei*)¹⁸ és „szokásjogi” (alternatív) kategóriákra szokás osztani.¹⁹ Amennyiben a magyarországi világi szabályozást nézzük, a függelékben közölt listához időben igen közel álló 1462. évi 3. törvénycikkely szerint az egyházi bíróságok hatáskörébe az alábbi ügyek tartoznak: szentségi ügyek, hitet, eretnekséget, végrendeletet, házasságot, hitbért, hozományt, leánynegyedet, tizedet, uzsorát, özvegyeket és árvákat, esküszegést érintő ügyek, illetve amelyek kiközösítést vonnak maguk után annak hangsúlyozásával, hogy amennyiben ezek birtokügyet érintenének, akkor már nem.²⁰

Ez a lista az egyetemes kánonjogi rendelkezések oldaláról a következőképpen mutat: *privilegium fori* (papok és háznépük), keresztesek, „egyetemi polgárok”, úton lévők és kereskedők, mint időlegesen kiszolgáltatottak, gyámoltalan személyek ügyei, örökösödési, özvegyi és hozományügyek, házassági ügyek, törvényes születés vizsgálata, egyházi javadalmak, esküvel megerősített ügyek, kegyuraság, tized, végrendelet, kegyes alapítványok, egyházi temetés, hit, erkölcs, kiközösítéssel járó ügyek, szokásjogi eljárás, valamint amikor a világi bíró a jogszolgáltatást megtagadta vagy késleltette.²¹

A brassói dékánság Kézikönyvébe másolt kánonjogi szöveg alapú lista szerint az alábbi ügýtípusokat utalja egyházi bíróság elé: 1. a halálos bűnökkel (*peccatum mortale*) kapcsolatos egyházi fenyíték 2. a papok, szerpapok és alszerpapok (!) 3. az „iskolások” (*scolares*) és az egyház szolgálatára rendelték ügyei 4. az eskü kötelme 5. a *treuga Dei* megtartása 6. kegyúri jog 7. az egyházi bíró beleárthatja magát a világi igazságszolgáltatásba, ha magasabb rendű bírót (*iudex superior*) nem talál 8. vagy ha a világi bíró elhanyagolja az igazságszolgáltatást (*iudex negligens*) 9. ha az ügy kétséges és nehéz, visszaterelhető egyházi bíróság elé 10. házasság 11. hitbér 12. az egyházi birtokokon szolgálók 13. az egyházi földbirtok 14. gyámoltalan személyek ellen elkövetett jogtalanságok 15. úton

történetéhez a középkori Magyarországon. Budapest, 1997. 621–658., Szuromi Szabolcs Anzelm: Az érett középkori egyházi bíráskodás és bírósági szervezete. In: Uő: *Fejezetek az egyházi jogalkotás történetéből. Források és intézmények*. Budapest, 2011. 151–163., Balogh Elemér: *Középkori bajor egyházi bíráskodás*. Budapest, 2000. 60–69., C. Tóth Norbert – Lakatos Bálint – Mikó Gábor: *A pozsonyi prépost és a káptalan viszállya (1421–1425). A szentszéki bíráskodás Magyarországon – a pozsonyi káptalan szervezete és működése a XV. század elején*. Budapest, 2014. 20–23., Bálint Lakatos – Gábor Mikó: Über die mittelalterliche Kirchengerichtbarkeit des Königreichs Ungarn. Das Beispiel der Tätigkeit des Graner Kirchengrichts unter dem Generalvikar Matthäus de Vicedominis (1399–1428). *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte (Kanonistische Abteilung)*, 102 (2016) 256–260.

¹⁶ A pozsonyi prépost, 20.

¹⁷ Uo., 21–22., Bónis Gy.: Az egyházi bíráskodás, 651–652.

¹⁸ A pozsonyi prépost, 21., Bónis György: Az egyházi és világi jog határai a középkorban. In: Székely György (szerk.): *Eszmetörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest, 1984. 235–241.

¹⁹ Balogh E.: *Középkori bajor*, 61–69.

²⁰ A pozsonyi prépost, 22.

²¹ A pozsonyi prépost, 20., Balogh E.: *Középkori bajor*, 61–69., Szuromi Sz.: Az érett középkori, 159–160., Coing, H.: *Handbuch der Quellen*, 483–487.

lévők és zárandokok ügyei 16. egyházi javak kifosztása 17. a törvényes születés megítélése 18. eretnokség 19. uzsora 20. házasságtörés, házassági kötelék feloldása 21. szimónia 22. ha a világi bíró gyanús (*iudex suspectus*) 23. szokásjogi eljárások (*ratione consuetudinis*) 24. az egyházi bíró beleárthatja magát a világi igazságszolgáltatásba visszkereset útján (*ratione reconventionis*) 25. temetéssel és a halott hagyományaival kapcsolatos ügyek 26. végrendelet 27. privilégium.

A lista egy-két ponton zavarba ejtő.²² Továbbá az egyetemes kánonjogi előírások oldaláról – azaz az egyház elméleti (igény)oldaláról – nézi az illetékességi kört, így nem egyezik meg mindenben az 1462-es magyar törvényi szabályozással, amit a magyarországi mindennapi tényleges gyakorlathoz közelebb állónak gondolunk, de lényegében logikus és szisztematikus. Amíg nem sikerül megtalálni a szöveg (esetleges) közvetlen forrását addig adott a kérdés, hogy az ügycsoportok miért ilyen sorrendben követik egymást. A lista elejére az általános, nagy jelentőségű ügyek kerültek (halálos bűn, *privilegium fori*), azt követően azonban látszólag keverednek egymással a tárgyi és eljárási illetékesség esetei. Nem bizonyítható, de elképzelhető, hogy az ügyek sorrendje – akár egy hosszabb írott mű részlete a szöveg, akár önmagában áll – a középkori jogi oktatás módszerével függ össze. A kánonjogi tanulmányok során a hallgatók a középkori egyetemeken nem tematikusan tanultak elsősorban, hanem a tanulmányaikban jogforrásonként, joggyűjteményenként haladtak, mindig egy adott rész felolvasásával, míg el nem értek a végére.²³ Értelemszerűen a *Liber Extrá*nak először az első, aztán a második, majd a harmadik (és így tovább) részével ismerkedtek meg. Így amikor a lis-

²² Zsigmond király 1405. évi kisebb törvényének 14. cikkelye kimondta, hogy a szentszéki és világi bíróságok közötti (hatásköri) összeütközésekkel kapcsolatos döntés a királyra és nagybíráira tartozik. Erre ld. Bónis György: *Az egyházi bíráskodás*, 651. így a lista számos „eljárási pontját” (ha nincs magasabb rendű bíró, eljárhat az egyházi, ha a világi bíró gyanús szintén eljárhat az egyházi, akkor is, ha az ügy kétes és nehéz, visszkereset stb.) a magyarországi gyakorlathoz nézve nem tekinthetjük mindennapi bevett gyakorlatnak (csak kánonjogi elvnek). A fekvő birtokokkal kapcsolatos illetékességi pontok sem tekinthetők magyarországi gyakorlatnak.

A *privilegium fori* tárgyaló 2. és 3. tétel először szintén zavarba ejtő lehet, hiszen a kánonjog szerint az egyházi immunitás kiterjedt az összes papi rend birtokosára, a kisebb papi rendek birtokosaira, az „iskolásokra”, valamint a papi rend birtokosainak szolgáljaira és háznépére is. Ld. Thomas Wetzstein: *Tam inter clericos quam laicos? Die Kompetenz des Konstanzer geistlichen Gerichts im Spiegel der archivalischen Überlieferung*. In: Franz-Josef Arlinghaus – Ingrid Baumgärtner – Vincenzo Colli – Susanne Lepsius – Thomas Wetzstein (ed.): *Praxis der Gerichtsbarkeit in europäischen Städten des Spätmittelalters*. Frankfurt am Main, 2006. 50. A második tétel azonban csak a 3 nagyobb papi rend viselőit említi, a négy kisebb rendet nem, a következő pontban pedig már az iskolások (*scolares*) következnek. Az ellentmondást egy szerencsés véletlennek köszönhetően sikerült megfejteni. Egy Uzsa János *Ars Notarijában* fennmaradt szöveg a *scolares* terminust a következőképpen magyarázza: „*Scolares autem sunt studentes in scolis, vel qui in minoribus ordinibus sunt positi, videlicet qui sunt lectores, hostiarii, exorcistae et acoliti.*” Ld. Martinus Georgius Kovachich: *Formulae solennes styli in cancellaria curiaque regum foris minoribus ac locis credibilibus, authenticisque regni Hungariae olim usitati*. Pest, 1799. 93. Azaz a *scolares* terminus minden bizonnyal az iskolások mellett magában foglalja a 4 kisebb papi rend viselői is.

²³ Coing, H.: *Handbuch der Quellen*, 70.

tát elkészítette az író egy tematikus tárgyról – például egyházi illetékesség –, látszólag, de nem teljesen és mindig, a *Liber Extra* könyvei szerint előre haladt, még akkor is, ha a forrásaiban, amelyek mindegyike a *Liber Extra De foro competentis* részéhez, azaz egy meghatározott fejezethez íródott, az ügýtípusok nem ebben a sorrendben, vagy nem így egymás után álltak.

A jegyzet és a brassói dékánság kapcsolata

Bár önmagában sem szorulna különösebb magyarázatra, hogy egy kánonjogi jegyzet miért került bejegyzésre egy kódexbe,²⁴ még akkor sem, ha ebben az esetben nyilvánvalóan nem teljesen a magyarországi 15. századi egyházi bírósági illetékességi viszonyokat rögzítő listáról van szó. Ám mivel a Kézikönyv tényleges használatra készült szövegeket is tartalmaz, egy gondolatkísérletet mégis megérdemel a „miért”.

A bejegyzést a brassói dékánság különleges egyházkormányzati helyzetével magyarázhatnánk. Brassó Esztergomtól való távolsága miatt már a 15. század kezdetétől sorjáznak azok az okleveles adatok, amelyekben az esztergomi érsekek felmentik a brassói dékánokat, hogy azok az esztergomi egyházmegyei zsinaton megjelenjenek, vagy engedélyt adnak nekik, hogy kisebb jelentőségű egyházi bíróságra tartozó ügyekben ítéelkezzenek. Az 1450-es évek elején az engedmények köre bővült. 1451. január 19-én V. Miklós pápa engedélyezte a brassói dékánnak, hogy a dékánság területén ő maga szentelhesse újra temetőket és egyházakat a gyakori török betörések és más egyéb olyan esetek miatt, amelyek ezt szükségessé tették, mivel nagy költségekkel és nehézségekkel járt volna, ha minden egyes alkalommal az esztergomi érseknek kellett volna odautaznia.²⁵ Egy 1450-es oklevélben Dénes esztergomi érsek azt is engedélyezte, hogy a brassói dékán (vagy káplánjai) hallgathassák meg a dékánság területén a gyónásokat a püspököknek rezervált (*casus episcopales*) esetekben is.²⁶ 1452. április 24-én pedig szintén Dénes érsek – itt minden bizonnyal fontos a dátum, ez az évi esztergomi zsinat időpontja, az oklevél annak megtartása alatt íródhatott – engedélyezte, hogy a dékán a brassói dékánság területén *ordinariusként*, *prima instanciaként* bizonyos egyházi bírósági ügyekben eljárhasson. Az

²⁴ Az elmúlt évben érdekes felfedezésről adott hírt a román történetírás. A középkori szebeni dékánság területén fekvő Nagydisznód településen az egykori plébánián viszonylag jó állapotú középkori kódexek maradtak fent és az egyikben a kánonjogi műveltség mélyebb rétegéhez tartozó, minden bizonnyal a 14. században a párizsi egyetemen összeállított kánonjogi kompendium (*Casus legum sive suffragia monachorum*) is megtalálható. Vö. Adinel C. Dinča: *Casus legum in spätmittelalterlichen Siebenbürgen* (Handschrift D. 14, Kirchengemeinde Heltau/Cisnădie). *Transylvanian Review* 25. (2016) 312–317. *When the Past Meets the Present. Studies in History and Culture*. 312–317.

A szövegtalálathoz felhívja rá a figyelmet, hogy a Szászöldön más a könyvpusztulás mértéke, mint a királyság területén és a számos külföldi egyetemjáró hallgató kánonjogi szövegeket is szívesen magával hozott hazájába.

²⁵ UGDS V. 311–312.

²⁶ DF 286 635 (45. fénykép).

oklevél címzettje éppen a Kézikönyv összeállítását elkezdő György brassói dékán, jogi *licenciatus*.²⁷ Nem zárható ki tehát, hogy György tudatosan készült a Kézikönyv összeállítása során egyházi bírói tisztére. Az azonban még mindig nem lenne világos, hogy miért egy kánonjogi illetékességi „igénylistát” másolt egyházi bírónak a kézikönyvbe, és nem egy másféle, szokásjogi jegyzéket, ami a tényleges magyarországi gyakorlatot írja le. A válasz egyszerűnek látszik: ilyen listák nem nagyon léteztek.²⁸ A mindennapi gyakorlatot, a világi és egyházi bíróságok közötti érintkezési pontokat, vitákat, szokásokat a 15. század közepi Brassóban szintén megismerhetjük a Kézikönyv más forrásaiból.

V. Miklós pápa 1447. június 30-án utasította az esztergomi érseket, hogy küldjön érseki vizitátort Brassóba az ottani egyházi viszonyok kusasága miatt.²⁹ Ennek a következménye lehetett Örmény Tamás (esztergom-)szentgyörgymezei prépost 1447-es brassói vizitációja, amelynek zárásaként 1447. december 4-én oklevelet bocsátott ki. Ez az egyházi élet vitás kérdéseivel kapcsolatos vizsgálati pontokra adott válaszait szövegezte meg.³⁰ Hasonló szövegezésű oklevelet adott ki Dénes esztergomi érsek 1446. április 18-án Erdély világi bírói, a szászok királybírói, valamint a szász városok bírói és esküdtjei számára.³¹ Ezt a két oklevelet tartalmazza a Kézikönyv is.

Egy harmadik forrás nem a brassói Kézikönyvben maradt fenn, de tárgya miatt minden bizonnyal összefügg a fenti kettővel: ez Alfonz valenciai püspök 1447. május 3-án kelt oklevele, amely Magyarországon 1450-es közjegyzői átiratban maradt fenn. A szöveg a pápai udvarban a vizsgálatára bocsátott ügyekkel kapcsolatos válaszokat tartalmazza. Ezeket Magyarország „erdélyi részeiről” terjesztették a pápai udvarba, és bár Brassó neve nem szerepel *expressis verbis*, az egyházi élet rendezetlenségével kapcsolatos kérdések tökéletes hasonlóságot mutatnak azokkal az ügyekkel, amelyet később Örmény Tamás érseki vizitátor brassói helyszíni vizsgálata is érintett.³² A három szöveg szövevényességük miatt később részletesebb elemzést érdemelne, itt csak az jegyezhető

²⁷ UGDS V. 340–341. Az 1452-es engedély az egyházi bíróságra tartozó ügyekben való eljárásra vonatkozik (*in causis ad forum et iudicium ecclesiasticum pertinentibus*), de nem minden kitétel nélkül, csak azokban az esetekben, amikor a per egyszerű, mérsékelt jelentőségű és kis összegértéken zajlik (*causa levis, res modica, summa parva*). Hasonló engedély 1450. április 25-én is kelt Dénes esztergomi érsektől, ez szélesebb körű és összefoglaló jellegű, az összes egyházi bírósági ügyben való eljárást engedélyezi a brassói dékánnak (*omnes et singulas causas civiles et criminales ad forum ecclesiasticum ...spectantes*), hasonlóképpen a papszentelést, temetők és egyházak újraszentelését és a püspököknek rezervált gyónások meghallgatását, de úgy látszik, hogy csak zsinattól zsinatig szólóan érvényes (*presentibus post futuram synodum minime valituris*). UGDS V. 297–298. Ez utóbbi kitétel, ti. a zsinattól zsinatig való érvényesség az 1452-es szűkebb körű engedélyben nem szerepel.

²⁸ A Nagy Lajos által 1344-ben az erdélyi püspökség számára kiadott oklevelet, amely az egyházi bíróságok elé tartozó ügyeket tartalmazta, Zsigmond 1395-ben átirta a brassóiak és szebeniek részére, ez az oklevél bekerült a brassói dékánság Kézikönyvébe, tehát a brassóiak a 15. században ismerték az 1344-es királyi rendelkezést. DF 286 635 (55–59. fénykép).

²⁹ UGDS V. 203–204.

³⁰ Uo., 218–222.

³¹ Uo., 166–169.

³² Uo., 194–197.

meg, hogy mindhárom darab és vizsgálat számos pontot tartalmaz, amelyek az egyházi bíróságok illetékességi körét érintették. Az egyik ilyen csomópont a *privilegium fori* kérdése, illetve annak értelmezése. Bár az egyértelmű, hogy mindegyik papi rend viselőjére érvényes *ratione personae*, de az már korán sem, hogy a papok körül kialakuló *familiára* kiterjed-e, és ha igen, mennyiben. Örmény Tamás ezek bűnügyeit az egyházi bíróság, illetve uruk elé akkor utalja, ha bűneiket a pap házában követték el, ha azonban azon kívül, a városban, akkor már nem.³³ Alfonz bíboros máshová tette a hangsúlyokat. Ha bérért dolgoztak a papnak, akkor bűneiket világi bíróság kellett, hogy megítélje. Ha azonban valamilyen módon egyházi szolgálatot teljesítettek, akkor a helyzet megváltozott, ekkor egyházi bíró ítelt felettük.³⁴ Hangsúlyozzák a források, hogy ha egyfelől klerikusok, mint felperesek, másfelől világiak között vagyoni jogi vita támadt, különösen, ha az ingatlanról, adásvételről, záloggal kapcsolatban kötött volt, annak megítélése a világi bíró feladataihoz tartozott.³⁵ A másik illetékességi vitát gerjesztő pont a végrendeleti ügyek egyházi vagy világi bíróság elé tartozásának kérdése volt, miután elkezdtek egymástól megkülönböztetni a kegyes hagyatékot és a világi célra tett végrendeleteket.³⁶

³³ Uo., 219. „Quod si aliqui ex...familia plebanorum vel presbiterorum in domibus vel dotibus ecclesiarum aliquos commiserunt excessus vel contractus inierint pro eisdem coram plebano tanquam patrono et iudice ecclesiastico...iudicio stare debent...quod si aliqui...ex familia...extra domos et dotes ecclesiarum aliquos commiserint excessus tunc pro illorum excessum emenda per saecularem iudicem sub cuius iurisdictione deliquere ratione delicti emendari et illius iurisdictionem sortiri debent.”

³⁴ Uo., 195. „An campanatores vel familia sacerdotum ut stabularii, bubulci et procuratrices et omnes qui non sunt in ordinibus neque in minoribus neque maioribus constituti ac eorum concubinae et filiae eorum debeant iudiciaria laico vel clerico. Dicendum est quod laici servientes clericis pretio dato vel alias conducti sunt de foro saeculari nisi alias essent deputati obsequio ecclesiae vel nisi ecclesia in hoc haberet privilegium, vel nisi haberet generalem administrationem...”

³⁵ UGDS V. 219. „Si clericus seu presbiter de dicto decanatu super re et in causa profana laicum aliquem impetere et ad iudicium trahere volens an coram iudice ecclesiastico vel saeculari iudicialiter expediri debeat....committimus, quod clericus super rebus et maxime immobilibus et profanis quas laicus suas proprias asseverat etiamsi ratione contractus venditionis vel emtionis aut impignorationis super his lis seu causa movenda ut actor forum rei sequatur coram saeculari iudice...” Azzal a kitételrel, ha a világi bíró a világinak kedvezne, a dékán visszavonhatja az ügyet a saját fóruma elé.

³⁶ UGDS V. 196. „Utrum testamentum continens in se duas clausulas unam pro ecclesia aliam pro usu laicali debet iudicari per ecclesiam vel per iudicem saecularem vel debeat distingui ut ecclesia indicet suum articulum et saeculares suum peto consilium. Dicendum est, quod ad ecclesiam seu episcopum si ex officio per viam executionis procedit spectat etiam in non piis causis ut ad impleatur voluntas testatoris. Si autem ad petitionem partis per modum libelli seu per viam actionis agatur ut impleatur voluntas testatoris in piis causis heredes laici sunt de foro ecclesiae in non piis sunt de foro saeculari.” Ez a megkülönböztetés és fejlődési irány összehangzik más forrásokkal is. 1421. április 11-én Zsigmond király megtiltotta, hogy a beszercei kerületben bármilyen módon joghatósággal rendelkező egyházi bírók olyan végrendeleti ügyekben ítéelkezzenek, amelyek során világi az örökhagyó és az örökös. Ezeknek az ügyeknek a megítélése ugyanis a világi bíróságra tartozik. Ld. UGDS IV. 139–141. 1451-ben pedig Hunyadi János a hét szász szék panasza következtében megtiltotta az egyházi bíróknak, hogy a világiak által világiaknak tett végrendeletek ügyébe beavatkozzanak. „Ullus iudex ecclesiasticus seu spiritualis de causis iudicium seu fora secularia concernentibus signanter de testamentis laycalibus

Örmény Tamás érseki vizitátor 1447-ben tételesen felsorolta, hogy mely típusú ügyekben bíraskodhatott a brassói dékán. Ezek az ügyek az alábbiak voltak: végrendeleti ügyek, házassági ügyek, hitbér, hajadoni jog, leánynegyed, szüzek és asszonyok megerőszakolása, házasságtörés, esküszegés, uzsora, szimónia, szentségtörés, jóslás, egyházak kifosztása és egyházaik bántalmazása és tizedügyek.³⁷ Mivel a vizitátor listája az egyházi bíróság illetékességéről Nagy Lajos király 1344-es listájához áll a legközelebb,³⁸ annak tulajdonképpen a halálos bűnök eseteivel való kibővítése, ezért halványan azt feltételezhetjük, hogy az esztergomi érsekség „szokásjogi illetékességi listája” az egyházi bírósághoz tartozó ügyekről a 14. század közepe óta bevett szokásokon alapult.

Összegzés

Összegezve a fentieket: a 15. század közepén a Szászföldön, különösen a városokban (Brassó, Nagyszeben) az átmenő forgalom, a kereskedelem és a népességszám növekedésének következményeként megnővekedhetett a lakosság vagyoni és más jellegű pereinek száma, a perek tárgya differenciálódhatott, számos ügytípus esetében illetékességi vita alakulhatott ki a városi és az egyházi bíróság között. Az egyházi bíróság működését nem könnyítette meg a tény, hogy Brassó igen távol volt Esztergomtól. A brassói egyházi élet számos területén tapasztalható problémák, köztük az egyházi bíróság illetékességével kapcsolatos viták, mind a pápai udvarba, mind az esztergomi érsek elé eljutottak az 1440-es évek második felében. A helyzet megoldását Szécsi Dénes esztergomi érsek érseki vizitátor kiküldésében, és a brassói dékánság „megreformálásában” látta. 1450-től kezdődve sorjáznak azok az adatok, amelyek ez esztergomi érsek, mint ordinárius számos jogkörét ideiglenesen vagy később állandó jelleggel átruházza a brassói dékánra. Ez az esemény nagyjából egybeesett egy jogi műveltséggel rendelkező brassói pap, György dékánná választásával. Amikor György elkezdte vezetni a dékánság Kézikönyvét 1452-ben, amelyet minden bizonnyal használatra szánt, ennek az eseménysorozatnak a különböző fázisairól rendelkező forrásokat másolt, másoltatott be a kódexbe saját jogait és

videlicet per laycum layco ... quae scilicet testamenta non ad pia opera seu ad ecclesias facta fuerint, se intrmittere debeant.” Teleki József: *Hunyadiak kora Magyarországon*. X. Pest, 1853. 292–293.

Ennek ellenére a végrendeleti ügyek megkülönböztetés nélkül máshol is szerepelnek továbbra is olyan ügytípusként, amely kizárólag egyházi bíróság elé tartozik. A végrendeleti ügyeket és a privilegium fori alakulását a fentiek szerint ld. Bónis Gy.: *Az egyházi és világ jog* 235–241.

³⁷ UGDS V. 221. „Item causas testamentarias quaslibet matrimoniales, dotis rerum paraphernalium, quartae filialis, percussionis mulierum, violationis virginum, adulterii, periurii, usurarum simoniacae, pravitatis, sacrilegii, contra raptos rerum ecclesiae et personarum ecclesiasticarum incendarios ac violatores immunitas ecclesiarum et cimiteriorum, item causas decimarum cum earum consuetis accesoris, dependentiis, incidentiis et connexis dominus Brasschoviensis...ordinari auctoritate pro tribunali sedere, audire, cognoscere decidere ac fine debito determinare poenasque et censuras ecclesiasticas iuxta qualitatem facinorum...de iure infligere dignoscuntur exercere posse declaramus.”

³⁸ A pozsonyi prépost, 20–21.

privilegiumaik későbbi megőrzése és jogaik biztosítása céljából. Az egyházi bíróságok illetékessége minden bizonnyal azért keltette fel érdeklődését, mert maga jogosítványokat kapott, hogy a dékánság területén számos esetben az esztergomi érsek vagy vikáriusa helyett járjon el. A tanulmány tárgyát képező kánonjogi szövegalapú listát a bécsi egyetemen ismerhette meg, másolhatta le vagy jegyezhetette fel, és jogi licenciátusként tükörnek szánta, amelyen keresztül a hazai illetékességi szokásjogot nézheti. Így a listát nem tekinthetjük a magyarországi gyakorlatra nézve teljes egészében véve mérvadónak, mert más forrásoknak, kialakult jogszokásoknak és a fejlődés irányának egy-két ponton ellent mond, így elsősorban arra használható, amire György szánhatta: tükörnek.

Függelék

De constitutionibus³⁹

”Caveant ecclesiastici iudices et prudenter attendant, ut in causarum processibus nil vendicet odium, vel favor usurpet, timor exulet, premium atque expectatio premii iustitiam non avertat, sed stateram gestant in manibus, lances appendant equo libramine, ut in omnibus, que in casibus agenda fuerint, presertim in concipiendis sententiis et ferendis pre oculis habeant solum Deum, et qui contra fecerit, noverit se per annum suspensum,” et perpetuo, si medio tempore ingerat se divinis, et solus papa cum ipso dispenset: ut *De sen(tentia) et re iudi(cata), Cum eterni, Liber VI.*⁴⁰

Secuntur cause ecclesiastice libertatis ad forum ecclesie seu ad iurisdictionem ecclesiasticam spectantes et hoc (sic) de iure communi

³⁹ A szöveg átírása számos módszertani problémát okozott. A glosszák a kéziratban rövidített alakban szerepeltek, és bár a rövidítéseket az általános átírási útmutatók szerint szinte minden esetben jelölés nélkül fel kell oldani, ezekben az esetekben kerek zárójelek használatával egészítettem ki a szöveget, hogy az eredeti rövidítések írásmódja is megmutatkozzék. A szövegben szereplő római számneveket, és a sok esetben a római I-es, II-es stb. jelölésére használt i, ii stb. karaktert, valamint a *questio* és *capitulum*, *caput* rövidítésére szolgáló q. és c. karaktert ellenben nem oldottam fel, szintén a középkori hivatkozási módot szemléltetendő. A kánonjogi szöveghelyek azonosítására az alábbi kiadást használtam: Emil Friedberg (ed.): *Corpus iuris canonici*. 1–2. Graz. 1959. A továbbiakban: CIC.

Az eredeti szövegekben a szöveg, a glosszák és a kánonokból vett közvetlen idézetek írásképekben nem különültek el egymástól, ám az értelmezés megkönnyítésére az átírásban a glosszákat dőlt betűvel jelöltem meg, a kánonokból vett közvetlen idézetek esetén pedig az idézet elejét és végét idézőjelek jelzik. A jegyzetekben azokat az általam azonosított szöveghelyeket jelöltem meg, ahol a szövegben szereplő jogelv, a glossza címe vagy a szöveg által közvetlenül beidézett szöveg szerepelt. A lábjegyzetekben szereplő rövidítéseknél az általánosan bevett gyakorlatot követtem: X=Liber Extra, VI=Liber Sextus, stb. A bevett rövidítések után a CIC hasábszámain is beidéztem az ellenőrzés megkönnyítésére, amennyiben a hasábszám után tit. (*titulus*) vagy incip. (*incipit*) rövidítés szerepel, az azt jelenti, hogy ebben az esetben nem szövegidézetről van szó, hanem a glossza címe, vagy a capitulum szövegének kezdő szava ott található meg. A 13. századi dekretalisztikában található párhuzamok azonosítására az alábbi ősymtatványokat használtam:

Henricus <de Segusia>: *Lectura sive Apparatus domini Hostiensis super quinq[ue] libris Decretalium*[m] I Argentini, 1512. Online változata:

<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/WK2OGG4FZUMW5NXWQ6MUOLTN6VDSQOI2> (letöltés ideje: 2017. 11. 29.);

Innocent IV.: *Apparatus in quinque libros Decretalium*. 1570. Kereshető változatának elérési helye: https://works.bepress.com/david_freidenreich/46/ (letöltés ideje: 2017. 11. 29.);

Hostiensis: *Summa Aurea*. Venice, 1574.

A jegyzetekben ezeket az alábbi módon rövidítettem: Hostiensis, *App.*, Innocent IV., *App.*, Hostiensis, *Summa*.

Az átírás alapja: DF 286 635 9–13. fénykép. A fényképek minősége miatt általam elolvasni nem tudott két részletet, amelyek terjedelme egyenként másfél sor, és a listához illesztették őket, de nem képezik annak számozott részét, az átírásban az alábbi módon jelöltem meg: [...]. (A továbbiakban: CIC.)

⁴⁰ VI 2.14.1 (CIC II. 1007.)

Primo ad iudicium ecclesie "spectat de quocunque mortali peccato quemlibet Christianum corripere,"⁴¹ et si correctionem contempserit, per districtiorem ecclesiasticam coercere,"ut II q. i Multi.

Secundo ad ecclesie iurisdictionem pertinet "distingere, condemnare" sacerdotes, dyaconos, subdyaconos, ut habetur *Ex concilio Parusiensi (sic)* in X c. Nullus, *De fo(ro) compete(nte)*.⁴²

Tertio ad iudicium ecclesie pertinet distingere et condemnare scolares, sive servientes ecclesie deputatos ad eius obsequium, ut in *Glo(ssis) B(er)n(ardi)* in c. Nullus, *De fo(ro) competen(i)*⁴³ et XII q. II *Ecclesiarum servos*,⁴⁴ hoc idem in coniugatis clericis ratione doctrine incedentibus clericaliter, ut in c. *Unico De clericis coniugatis Li(ber) VI* idem (*sic*) ratione doctrine in rebus illorum clericorum, quia gaudent eodem privilegio, quo domino: *De officio ordi(narii) c. Si etc. universi sint servi, Si sunt perpetui servitores*.

Quarto ad ecclesiam libertatem pertinet iudicare de iuramenti religione, ut dicitur in c. *Novit De iudic(iis)*, ubi papa tertius Innocentius dicit: "Numquid non poterimus de iuramenti religione cognoscere, quod ad iudicium ecclesie non est dubium pertinere, ut rupta pacis federa reformentur,"⁴⁵ ut XXII q. i *Omne quod*⁴⁶ et c. *Predicandum*.

Quinto ad iudicium ecclesie spectat pacem servare et facere servari, ut *De treu(ga) et pace c. i* et ibidem precipitur: "Si quis autem treugam frangere presumpserit post tertiam ammonitionem episcopus suus excommunicationis sententiam dicet in eum."⁴⁷

Sexto ad ecclesie iurisdictionem spectat iudicare de causa iuris patronatus, ut dicit Ale(xander) III-us c. *Quanto De iudic(iis)*⁴⁸ de hoc in c. *Cum laicis de rebus ecclesie non alie(nandis)* dicens: "laicis quamvis religiosis disponendi de rebus ecclesie nulla sit attributa potestas, quos subsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi,"⁴⁹ ut ibi.

Septimo iudex ecclesiasticus se intromittere potest de iurisdictione seculari, cum superior iudex non invenitur, ut dicit Innocentius in c. *Licet De for(o) compet(enti)*: "hoc presertim tempore, quo vacante imperio ad iudicem secularem recurrere nequeunt."⁵⁰

⁴¹ X 2.1.13 (CIC II. 243.); Hostiensis, *Summa* 460.: In causis poenitentium."

⁴² X 2.2.2 (CIC II. 249.)

⁴³ X 2.2.2 (CIC II. 249. tit.)

⁴⁴ C 12 q. 2 c. 69. (CIC I 709.)

⁴⁵ X 2.1.13 (CIC II. 244.); Hostiensis, *App.* 130.: „Octavus ratione peccati denunciati iuramenti vel pacis.”; Hostiensis, *Summa* 460.: „Vel periurii (sc. causae).”

⁴⁶ C 22 q. 1 c. 1. (CIC I 861.)

⁴⁷ X. 1.34.1 (CIC II. 203.); Hostiensis, *App.* 130.: „Octavus ratione peccati denunciati iuramenti vel pacis.”

⁴⁸ X 2.1.3 (CIC II. 239. tit. és incip.)

⁴⁹ X 3.13.12 (CIC II. 516.); Hostiensis, *Summa* 460.: „Vel iuris patronatus (sc. causae).”

⁵⁰ X 2.2.10 (CIC II. 251.); Hostiensis, *App.* 130.: „Iste ergo est unus casus in quo iudex ecclesiasticus potest se intromittere de iurisdictione seculari: quando scilicet iudex secularis non invenitur.”; Innocent IV., *App.* 198.: „Hic est unus casus, in quo iudex ecclesiasticus potest se immiscere seculari iurisdictioni, scilicet cum imperium vacat, tamen de iurisdictione tantum quae ad imperium pertinet.”

Octavo iudex ecclesiasticus de iudicio seculari se intromittere licet, quotiescunque iudex secularis negligit facere iustitiam ut in *c. Licet De foro compet(enti)*.⁵¹

Nono ad iudicium ecclesie retrovertendum est, cum aliquid "ambiguum" fuerit et "difficile" et inter iudices variatur, ut in *c. Qui filii sint legitimi, (Per) venerabile(m)*.⁵²

Decimo ad ecclesiasticam iurisdictionem pertinent omnes cause matrimoniales, ut *De offi(cio) dele(gato), Causam matrimonii*.⁵³

Undecimo in iudicem ecclesiasticum spectat iudicare de dote et hoc ratione connexitatis, ut *De do(nationibus) inter virum et uxorem et de dote post divortium restituenda*⁵⁴ et *De prudentia*.⁵⁵

Duodecimo iudex ecclesiasticus licet iudicare rusticos ecclesie, ut *lxxxix di. et XII q. II Ecclesiarum servos*.⁵⁶

Tredecimo ad episcopum spectat iudicare de feudo ecclesie, ut in *c. Verum, De foro compe(tenti)*.⁵⁷

XIII-o ad iudicium ecclesie spectant cause viduarum et aliarum miserabilium personarum, ubi agitur de iniuria et violentia eis illata, ut *xxiii q. iii Si quis de potentibus*⁵⁸ et *De ofi(cio) dele(gato) et Significantibus lxxxvii De parte*.⁵⁹

Quindecimo cause viatorum et peregrinorum ad ecclesiam pertinent, ut *xxiii q. iii Si quis de pote(ntibus)*⁶⁰ et *c. De peregrinationibus*.

XVI ad iudicium ecclesie retrovertendum, cum agitur contra raptos rerum ecclesie, ut in *c. Cum sit, De foro comp(etenti)*.⁶¹

[---]

⁵¹ X 2.2.10 (CIC II. 250. incip.); Hostiensis, *App.* 130.: „Secundus cum secularis negligit iustitiam facere.” Innocent IV., *App.* 198.: „Secundus quando iudex negligit facere iustitiam viduis vel etiam divitibus.”; Hostiensis, *Summa* 460.: „Item quando iudex secularis iustitiam reddere negligit, vel suspectus est.”

⁵² X 4.17.13 (CIC II. 716.); Hostiensis, *App.* 130.: „Tertius cum super dubio inter seculares iudices variatur.” Innocent IV., *App.* 198.: „Quintus quando propter difficultatem variatur quaestio inter iudices.”

⁵³ X 1.29.16 (CIC II. 162. incip.); Hostiensis, *Summa* 460.: „Vel matrimonii (sc. causae).”

⁵⁴ X 4.20 (CIC II. 725. tit.)

⁵⁵ X 4.20.3 (CIC II. 725. incip.); Hostiensis, *App.* 130.: „Decimus ratione connexitatis.” Innocent IV., *App.* 198.: „Nonus ratione connexitatis, quia ex quo de matrimonio cognoscit.”

⁵⁶ C 12 q. 2 c. 69. (CIC I. 709.); Hostiensis, *Summa* 460.: „In causa servorum et rusticorum ecclesie.”

⁵⁷ X 2.2.7 (CIC II. 250.); Hostiensis, *App.* 130.: „Quartus quando agitur de terra supposita iurisdictioni ecclesie.”; Hostiensis, *Summa* 460.: „Item cum agitur de feudo ecclesiae.”

⁵⁸ C 24 q. 3 c. 21. (CIC I 996.)

⁵⁹ D 87 pr. (CIC I. 304.); Hostiensis, *Summa* 460.: „Item libertorum, pupillorum, viduarum (sic) debilium personarum.”

⁶⁰ C 24 q. 3 c. 21. (CIC I 996.); Hostiensis, *Summa* 460.: Item in peregrinis et mercatoribus et agricultoribus et mare navigantibus.”

⁶¹ X 2.2.8 (CIC II. 250. incip.); Hostiensis, *App.* 130.: „Septimus de consuetudine generali contra malefactores ecclesie.”; Hostiensis, *Summa* 460.: „Item invasores locorum, ecclesiarum, vel raptos seu malefactores.”

XVII ad iudicium ecclesie pertinent cause nativitatis alicuius, ut in *c. Lator Qui filii sint legitimi*⁶² et in *c. Causam*⁶³ ubi dicitur, quod ecclesia cognoscit, "an quis sit de legitimo matrimonio natus", ut ibi.

XVIII-o iudex ecclesiasticus iudicare possit causam heresis, ut *De hereticis Ad abolend(am)*⁶⁴ et *c. Vergentis*⁶⁵ et ibi concluditur, quod heresis sit crimen ecclesiasticum.

XVIII-o iudex ecclesiasticus licet iudicare de crimine usurarum, ut in *c. Cum tu De usur(is)*.⁶⁶

XX-o iudex ordinarius de iure communi iudicare licet adulterationem, cum agitur ad separationem thori, ut *De procurato(ribus)*⁶⁷ c. tue Secus si agitur ad penam legalem, hoc sicut datur coram seculari iudice, qui eandem penam infligere licet.

XXI iudex ecclesiasticus iudicare licet crimen simonie et hoc tam in laico, quam in clerico, ut *De simonia, Per totum* et etiam talem vicium criminem simonie, quam quilibet admittitur ad accusandum ecclesie quantumcunque criminosus, tam mulier viciosa, quam masculus, ut in *c. Tanta, De simonia*.⁶⁸

XXII iudex ecclesiasticus se intromittere licet, cum iudex secularis est suspectus, ut in *Aut(hen.) de (sic) diffe[rentes] iudi[ces]*⁶⁹ i § et ii coll[...] x.

XXIII iudex ecclesiasticus iudicare licet seculares et hoc ratione consuetudinis, ut *De app(ellationibus), Si duobus*⁷⁰ et *c. Si clericus De fo(ro) compet(enti)*.⁷¹

XXIII iudex ecclesiasticus se intromittat de iurisdictioni seculari per viam reconventionis, ut in *q. iii Cuius in agendo*.

XXV Ad iudicium ecclesie spectat iudicare in causis mortuorum, ut in *c. Cum laicis De rebus ecc(lesie) non alie(nandis)*,⁷² ubi dicitur dolemus in quibusdam laicis sic infringescere caritatem, quod immunitatem ecclesiastice libertatis, quam non tantum sancti patres, sed etiam principes seculares multis privilegiis munierunt, non formidant suis constitutionibus, vel potius destitutionibus impugnare, non solum de alienatione feudorum et aliarum possessionum ecclesiasticarum et usurpatione iurisdictionum, sed etiam de mortuariis nec non et aliis, que iure spirituali annexa videntur, illicite presumendo et penam ponit[.].

XXVI Iudex ecclesiasticus se intromittere licet de causis testamentariis et hoc quoad executionem, ut voluntas defuncti adimpleatur, ut in *c. Si heredes De testamentis*,⁷³ ubi dicitur si heredes etc. ubi in textu.

⁶² X 4.17.5 (CIC II. 711. incip.), Hostiensis, *Summa* 460.: „Vel nativitatis (sc. causae).”

⁶³ X 4.17.6 (CIC II. 712. incip.)

⁶⁴ X 5.7.9 (CIC II. 780. incip.)

⁶⁵ X 5.7.10 (CIC II 782. incip.)

⁶⁶ X 5.19.5 (CIC II. 812. incip.); Hostiensis, *Summa* 460.: „Vel usurarum (sc. causae).”

⁶⁷ X 1.38.5 (CIC II 214.); Hostiensis, *Summa* 460.: „Vel adulterii (sc. causae).”

⁶⁸ X 5,3,7 (CIC II. 750. incip.); Hostiensis, *Summa* 460.: „Vel simoniae (sc. causae).”

⁶⁹ Nov. 86.; Hostiensis, *App.* 130.: „Nonus cum secularis iudex est suspectus.”

⁷⁰ X 2.28.7 (CIC II. 412. incip.)

⁷¹ X 2.2.1 (CIC II. 248. incip.), Hostiensis, *App.* 130.: „Quintus si est de consuetudine speciali.”

⁷² X 3.13.12 (CIC II 516.); Hostiensis, *App.* 130.: „Duodecimus ratione mortuorum a defunctis relictorum.”

⁷³ X 3.26.6 (CIC II. 540. incip.)

XXVII Ecclesiasticus iudex de seculari iurisdictione se intromittere licet ratione privilegii, ut in *c. Novit De iudiciis*,⁷⁴ ubi dicitur: non enim intendimus iudicare de feudo, cuius ad imperatorem spectat iudicium, nisi forte iure communi per speciale privilegium vel contrariam consuetudinem, aliud sit decretum Innocentius III [---]

⁷⁴ X 2.1.13 (CIC II. 243.); Hostiensis, *App.* 130.: „Sextus si sic est de privilegio speciali.”

**A CANONICAL TEXT IN THE MEDIEVAL HANDBOOK
OF THE DEANERY OF BRASOV.
ADDITIONS TO THE HISTORY
OF THE ECCLESIASTICAL JURISDICTION**

The deanery of Braşov in medieval Transylvania was a special ecclesiastical administrative unit, as it belonged under the jurisdiction of the Archbishop of Esztergom and not under that of the Bishop of Transylvania. The distance between Braşov and Esztergom, however, posed difficulties in various aspects of ecclesiastical life, which is why the deans of Braşov in the first half of the 15th century often received special privileges from the Archbishop of Esztergom, typically at the annual diocesan synod, allowing them to perform tasks that were typically confined to the diocesan bishops. They could listen to confessions even in cases normally reserved to the bishop, re-consecrate churches and cemeteries and act as ecclesiastical judges in certain cases belonging to the jurisdiction of the ecclesiastical court as *prima instancia*. The texts related to this development most probably started to be copied into a codex both in the interest of providing a later legal safeguard and for everyday use in 1452, a volume which is now known as the Handbook of the Deanery of Braşov. Several notes of canon law have survived in this codex which were previously unpublished and partially unknown. It was most likely Dean George, who had legal qualifications and attended the legal faculty of the University of Vienna at the beginning of the 1450s, who interpreted, copied or wrote down, then pasted the Latin texts which are analyzed in this study and published in the annex. I have yet to discover the direct source of the text, but it is presumed to have originated in the 14th or 15th century and constitutes a glossary based on canon law, itemizing the cases belonging to the jurisdiction of the ecclesiastical courts on a list of 1 to 27. The list in most aspects does not contradict the practice of the Hungarian ecclesiastical courts in terms of jurisdiction, but as such, can be considered more a universal list of requirements of church law rather than a text used in the everyday practice of the ecclesiastical courts of medieval Hungary.

Keywords: Deanery of Brasov, Transylvanian Saxon, ecclesiastical law, ecclesiastical court, competence of ecclesiastical court, Liber Extra, Liber Sextus.

A szerzőkről

CSERMELYI JÓZSEF – doktorjelölt, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola

Témavezető: Dr. Ráczy György, egyetemi tanár (PPKE)

Elérhetőség: csermelyi.j@freemail.hu

FARKAS CSABA – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola, Középkori Magyar Történelem Doktori Program

Témavezető: Dr. Thoroczkay Gábor, egyetemi docens (ELTE)

Elérhetőség: fcsaba55@gmail.com

KATONA CSETE – doktorjelölt, DE BTK Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Témavezető: Dr. Bárány Attila, egyetemi tanár (DE)

Elérhetőség: csete.katona@gmail.com

JÚLIA KOTRUSOVÁ – PhD, Nagyszombati Egyetem

Témavezető: Dr. Vladimír Rábik, egyetemi tanár (Nagyszombati Egyetem)

Elérhetőség: kotrusova.julia@gmail.com

KOZÁK-KÍGYÓSSY SZABOLCS LÁSZLÓ – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola, Középkori Magyar Történelem Doktori Program

Témavezető: Dr. Draskóczy István, egyetemi tanár (ELTE)

Elérhetőség: kozakszabi@gmail.com

LADOS TAMÁS – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola, Középkori Magyar Történelem Doktori Program

Témavezető: Dr. Thoroczkay Gábor, egyetemi docens (ELTE)

Elérhetőség: thomaslados@gmail.com

NOVÁK ÁDÁM – doktorjelölt, DE BTK Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Témavezető: Dr. Bárány Attila, egyetemi tanár (DE)

Elérhetőség: tavernicorum@gmail.com

POZSÁR DÁNIEL – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Nagy Balázs, egyetemi docens (ELTE – KEE)
Elérhetőség: pdk870212@gmail.com

SOMOGYI SZILVIA – doktorjelölt, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Történelem Segédtudományai Doktori Program
Témavezető: Dr. Solymosi László professor emeritus (ELTE), Dr. Szovák Kornél,
egyetemi docens (PPKE)
Elérhetőség: szilvia.somogyi@gmail.com

SZANKA BRIGITTA – doktorandusz, Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi
Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola, Medievisztikai Doktori Program
Témavezető: Dr. Gálffy László, egyetemi docens (SZTE)
Elérhetőség: sz.brigittao217@gmail.com

VESZPRÉMY MÁRTON – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori
Iskola, Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Klaniczay Gábor, egyetemi tanár (ELTE – KEE)
Elérhetőség: veszpreym@gmail.com

Notes on Contributors

CSERMELYI, JÓZSEF – PhD-candidate, Pázmány Péter Catholic University, School for Historical Studies

Supervisor: Dr. György Rácz, university professor (Pázmány Péter Catholic University)

E-mail address: csermelyi.j@freemail.hu

FARKAS, CSABA – PhD-student, Eötvös Loránd University, School for Historical Studies, Medieval Hungarian History Doctoral Program

Supervisor: Dr. Gábor Thoroczkay, associate professor (Eötvös Loránd University)

E-mail address: fcsaba55@gmail.com

KATONA, CSETE – PhD-candidate, University of Debrecen, School of History and Ethnology

Supervisor: Dr. Attila Bárány, university professor (University of Debrecen)

E-mail address: csete.katona@gmail.com

KOTRUSOVÁ, JÚLIA – PhD, University of Trnava (Slovakia)

Supervisor: Dr. Vladimír Rábik, university professor (University of Trnava)

E-mail address: kotrusova.julia@gmail.com

KOZÁK-KÍGYÓSSY, SZABOLCS LÁSZLÓ – PhD-student, Eötvös Loránd University, School for Historical Studies, Medieval Hungarian History Doctoral Program

Supervisor: Dr. István Draskóczy, university professor (Eötvös Loránd University)

E-mail address: kozakszabi@gmail.com

LADOS, TAMÁS – PhD-student, Eötvös Loránd University, School for Historical Studies, Medieval Hungarian History Doctoral Program

Supervisor: Dr. Gábor Thoroczkay, associate professor (Eötvös Loránd University)

E-mail address: thomaslados@gmail.com

NOVÁK, ÁDÁM – PhD-candidate, University of Debrecen, School of History and Ethnology

Supervisor: Dr. Attila Bárány, university professor (University of Debrecen)

E-mail address: tavernicorum@gmail.com

POZSÁR, DÁNIEL – PhD-student, Eötvös Loránd University, School for Historical Studies, Medieval and Early Modern European History Doctoral Program
Supervisor: Dr. Balázs Nagy, associate professor (Eötvös Loránd University – Central European University)
E-mail address: pdk870212@gmail.com

SOMOGYI, SZILVIA – PhD-candidate, Eötvös Loránd University, School for Historical Studies, Auxiliary Sciences of History Doctoral Program
Supervisor: Dr. László Solymosi, professor emeritus (Eötvös Loránd University), Dr. Kornél Szovák, associate professor (Pázmány Péter Catholic University)
E-mail address: szilvia.somogyi@gmail.com

SZANKA, BRIGITTA – PhD-student, University of Szeged, School for Historical Studies
Supervisor: Dr. László Gálffy, associate professor (University of Szeged)
E-mail address: sz.brigittao217@gmail.com

VESZPRÉMY, MÁRTON – PhD-student, Eötvös Loránd University, School for Historical Studies, Medieval and Early Modern European History Doctoral Program
Supervisor: Dr. Gábor Klaniczay, university professor (Eötvös Loránd University – Central European University)
E-mail address: veszprémym@gmail.com